

1128
Bachelor of Education (General)
First Semester
Paper -F- 1.1: Philosophical Bases of Education
(Same for USOL Candidates of First Semester)
(In all mediums)

Time allowed: 3 Hours

Max. Marks: 40

NOTE: Attempt five questions in all, including Question No. IX (Unit-V) which is compulsory and selecting one question each from Unit I-IV.

x-x-x

UNIT - I

- I. Give in detail the Western concept of Education bringing out distinct differences or similarities among the ancient, medieval and modern times. (8)
- II. Compare and contrast informal and non-formal education. (8)

UNIT - II

- III. What are the aims of education, curriculum, methods of teaching and qualities of teacher according to Pragmatism? (2,2,2,2)
- IV. What is the contribution of Tagore in the framing aims of education, curriculum, methods of teaching and qualities of teacher? (2,2,2,2)

UNIT - III

- V. How has the nature of knowledge evolved since the known history of mankind? What are the sources of knowledge? (3,5)
- VI. Describe in brief different facets of knowledge. Bring about the relationship between the local and universal facets of knowledge in detail. (5,3)

UNIT - IV

- VII. Prepare a blue print for the role of curriculum of any one subject of your choice in development of values in contemporary times among 7th graders of a government school in your city/village. (8)
- VIII. What factors are responsible for erosion of values? Describe them in detail with respect to their effect on the quality of life through examples. (4,4)

UNIT - V

- IX. Answer the following in about 75 words each:-
- a) What is the role of education in an individual's life?
- b) What is the relationship between education and philosophy?
- c) What is the role of teacher in construction of knowledge?
- d) What is the concept of values? (4x2)

x-x-x

(Hindi and Punjabi versions enclosed)

P.T.O.

(2)

नोट:—कुल पाँच प्रश्न करें। प्रश्न न० १ (यूनिट-५) अनिवार्य है। प्रत्येक यूनिट (१-४) में से एक प्रश्न का चयन करते हुए चार प्रश्न कीजिए।

**_*_

यूनिट-१

प्रश्न-१: शिक्षा की पारचात्य अवधारणा की विस्तृत व्याख्या कीजिए और इसकी प्राचीन, मध्ययुगीन और वर्तमान शिक्षा की अवधारणाओं के साथ समानताओं और विभिन्नताओं के बारे में बताओ।

प्रश्न-२: अनौपचारिक और गैर-औपचारिक शिक्षा की तुलना और भिन्नताओं का वर्णन कीजिए।

यूनिट-२

प्रश्न-३: प्रगतिवाद के अनुसार, अध्यापन के गुण, शिक्षा के उद्देश्य पाठ्यक्रम और अध्यापन की विधियों की व्याख्या कीजिए।

प्रश्न-४: शिक्षा के उद्देश्य, पाठ्यक्रम, अध्यापन की विधियाँ और अध्यापक के गुणों को निर्धारित करने में टैगोर का क्या योगदान है?

यूनिट-३

प्रश्न-५: मानवता के इतिहास की जानकारी के अनुसार ज्ञान की प्रकृति का विकास कैसे हुआ? ज्ञान के स्रोत क्या हैं?

प्रश्न-६: ज्ञान के विभिन्न पहलुओं का वर्णन कीजिए। ज्ञान के स्थानीय और सार्वजनिक पहलुओं में सम्बन्धों का वर्णन कीजिए।

यूनिट-४

प्रश्न-७: अपने शहर/गाँव के सरकारी स्कूल के सातवीं कक्षा के छात्रों के लिए, समकालीन समय के अनुसार, मूल्यों के विकास के लिए, किसी एक विषय पर अपनी पसन्द के अनुसार, पाठ्यक्रम की भूमिका की रूपरेखा तैयार कीजिए।

प्रश्न-८: नैतिक मूल्यों के अपक्षरण (कटाव) के लिए उत्तरदायी घटक क्या हैं? जीवन की गुणवत्ता पर इनके प्रभावों का विस्तृत वर्णन कीजिए तथा उदाहरण दीजिए।

यूनिट-५

प्रश्न-९: निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर प्रत्येक लगभग ७५ शब्दों में दीजिए:—

- (क) व्यक्ति के निजी जीवन में शिक्षा की क्या भूमिका है?
- (ख) शिक्षा और दर्शन में क्या सम्बन्ध है?
- (ग) ज्ञान की रचना (निर्माण) में अध्यापक की भूमिका क्या है?
- (घ) मूल्यों की अवधारणा क्या है?

**_*_

(3)

ਨੋਟ:- ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 9 (ਯੂਨਿਟ-5) ਜੋ ਕਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ (ਯੂਨਿਟ 1-4) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।

-.*.*.*-

ਯੂਨਿਟ-1

1. ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਪੱਛਮੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਦੀ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮਧਕਾਲੀਨ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
2. ਅਨੁਪਚਾਰਕ ਅਤੇ ਗੈਰ ਉਪਚਾਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਅਤੇ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-2

3. ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਗੁਣਾਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼, ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
4. ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼, ਪਾਠਕ੍ਰਮ, ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਟੈਗੋਰ ਦਾ ਕੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ?

ਯੂਨਿਟ-3

5. ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ? ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੋਮਿਆ ਬਾਰੇ ਦਸੋ।
6. ਗਿਆਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਪੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-4

7. ਅਪਣੇ ਪਿੰਡ/ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਸਤਵੀ ਕਲਾਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ, ਸਮਕਾਲੀਨ ਸਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ, ਅਪਣੀ ਮਨਪਸੰਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾ ਦੇ, ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰੋ।
8. ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਲਈ ਉੱਤਰਦਾਈ ਕਾਰਕ ਕੀ ਹਨ? ਜੀਵਨ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਤੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣਾ ਰਾਹੀਂ, ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-5

9. ਹੇਠਾਂ ਦਿਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਹਰ ਇਕ ਦਾ 75 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ-
(ੳ) ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਿਜੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ?
(ਅ) ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ?
(ੲ) ਗਿਆਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ?
(ਸ) ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਕੀ ਹੈ?

-.*.*.*-

(i) Printed Pages : 7]

Roll No. 17054961.....

(ii) Questions : 9+9+9]

Sub. Code :

8	0	0	1
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	0	1
---	---	---	---

B.Ed. (Gen.) 1st Semester Examination

1127

PHILOSOPHICAL BASES OF EDUCATION
(Same for USOL Candidates of 1st Sem.)

Paper : F-1.1

(In All Mediums)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 40

- Note* :- (i) Attempt *five* questions in all.
(ii) Attempt *four* questions from Unit I-IV, selecting *one* question from each Unit.
(iii) Unit-V is compulsory.
(iv) All Units carry equal marks.

Unit-I

1. Give the meaning of Education and explain its different types.

8

NA-415

(1)

Turn Over

2. "Education performs an important role in the development of an individual." Explain this statement. 8

Unit-II

3. Reality exists in 'Ideas' and 'Ideals', and is dependent on mind. Explain this concept. Give implications of this philosophy for Education. 8
4. Rousseau talks about society's negative influence on men. What was his contribution to Educational Philosophy and to the system of Education? 8

Unit-III

5. The two facets of knowledge complement each other. Explain this in context of 'concrete and abstract knowledge' and 'theoretical and practical knowledge'. 8
6. What are the expectations from the teacher in 'Construction of Knowledge'? 8

Unit-IV

7. Give the definition and meaning of values. Classify different types of values. 8
8. Which are the different sources which impart 'values' in an educational setting? Explain with examples. 8

Unit-V
(Compulsory)

9. (i) Differentiate between Indian and western concept of Education.
- (ii) Establish relationship between Education and Philosophy.
- (iii) Explain the concept and nature of knowledge.
- (iv) Role of education in inculcation of Values.

2×4=8

हिन्दी माध्यम

- नोट :- (i) कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए।
(ii) इकाई I से IV तक एक प्रश्न चुनते हुए चार प्रश्न कीजिए।
(iii) इकाई-V अनिवार्य है।
(iv) सभी इकाइयों के अंक समान हैं।

इकाई-I

1. शिक्षा का अर्थ बताइए तथा इसके विभिन्न प्रकारों की व्याख्या कीजिए। 8
2. "एक व्यक्ति के विकास में शिक्षा महत्वपूर्ण भूमिका निभाती है।" इस कथन को स्पष्ट कीजिए। 8

इकाई-II

3. यथार्थता विचारों तथा आदर्शों में विद्यमान होती है तथा यह मस्तिष्क पर आधारित होती है। इस अवधारणा का वर्णन कीजिए। शिक्षा के लिए इस दार्शनिकता की मान्यताएँ दीजिए। 8
4. रूसो समाज के बारे में मनुष्य पर नकारात्मक प्रभाव की बात करता है। शैक्षिक दर्शनशास्त्र तथा शिक्षा प्रणाली के लिए उसका क्या योगदान था ? 8

इकाई-III

5. ज्ञान के दो पहलू एक दूसरे के पूरक हैं। इसका वर्णन ठोस तथा अमूर्त ज्ञान और सैद्धान्तिक तथा प्रयोगात्मक ज्ञान के संदर्भ में कीजिए। 8
6. 'ज्ञान के निर्माण' में अध्यापक से क्या आशाएँ की जाती हैं ? 8

NA-415

इकाई-IV

7. मूल्यों की परिभाषा तथा अर्थ का वर्णन कीजिए। मूल्यों के विभिन्न प्रकारों का वर्गीकरण कीजिए। 8
8. वे कौनसे विभिन्न स्रोत हैं जो शैक्षणिक सैटिंग में मूल्यों को लागू करते हैं ? उदाहरण सहित व्याख्या कीजिए। 8

इकाई-V

(अनिवार्य)

9. (i) शिक्षा की भारतीय तथा पाश्चात्य अवधारणा में अन्तर स्पष्ट कीजिए।
- (ii) शिक्षा तथा दर्शनशास्त्र में सम्बन्ध स्पष्ट कीजिए।
- (iii) ज्ञान की अवधारणा तथा प्रकृति की व्याख्या कीजिए।
- (iv) मूल्यों के उपदेश में शिक्षा की भूमिका। 2×4=8

ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਧਿਅਮ

- ਨੋਟ :-
- (i) ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿਓ ।
 - (ii) ਇਕਾਈ (I) ਤੋਂ (IV) ਤੱਕ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣਦੇ ਹੋਏ ਚਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ।
 - (iii) ਇਕਾਈ (V) ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ।
 - (iv) ਸਭ ਇਕਾਈਆਂ ਦੇ ਅੰਕ ਸਮਾਨ ਹਨ ।

ਇਕਾਈ-I

1. ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 8
2. “ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ । ” ਇਸ ਕਥਨ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ । 8

ਇਕਾਈ-II

3. ਯਥਾਰਥਤਾ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦਿਮਾਗ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਧਾਰਣਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦਿਓ । 8
4. ਰੂਸੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਵਿਦਿਅਕ ਦਰਸ਼ਨਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ ? 8

ਇਕਾਈ-III

5. ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ । ਇਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਠੋਸ ਅਤੇ ਅਮੂਰਤ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਰੋ । 8
6. ‘ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਉਸਾਰੀ’ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਤੋਂ ਕੀ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ? 8

ਇਕਾਈ-IV

7. ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਅਰਥ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ । ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰੋ । 8
8. ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸਰੋਤ ਹਨ ਜੋ ਸਿੱਖਿਅਕ ਸੈਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਉਦਾਹਰਣ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 8

ਇਕਾਈ-V

(ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ)

9. (i) ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਧਾਰਣਾ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ ।
- (ii) ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ ।
- (iii) ਗਿਆਨ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ।
- (iv) ਮੁੱਲਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ । $2 \times 4 = 8$